

CO SE ARCHITEKTŮM NELÍBÍ A PROČ

„Všechny její projevy kultury byly jen brnkáním na jednu strunu, podle toho, jak brnkali jiní.“

Jack London (Martin Eden)

„Co se děje jen kvůli kráse je ničím a je hodno zavržení.“

Hermann Broch (Smrt Vergiliova)

„Nechtějí nic slyšet o světě, neboť jejich myšlenkám se daří dobře.“

Adolf Hoffmeister (Dědečkové)

Sedávám dosti často proti svým klientům (a klientkám, ovšem) a snažím se pochopit jejich představy o budoucím rodinném domě, které mi s takovým natěšeným nadšením právě předkládají. Tak krásnou mám práci: poslouchat dva mladé entuziasty a pokyvovat hlavou ! (Však si toho také považují...). Vždycky mě proto hodně mrzí, ba upřímně bolí, když jim musím říci, že tak, jak to mají vysněné, bych to namalovat neuměl... A že snad radši začneme znovu, od začátku. Slýchávám pak: „Co se vám, architektům, vlastně nelíbí ? Vždyť my to takhle vymýšlíme už rok a vy nám to za pár minut zošklívíte. A v časopise *Domeček jako klíčka* uveřejnili loni podobný. A skoro stejný si postavila, jak psali v magazínu *Dívčí vzdechy*, i zpěvačka *Jituš Suprová*... Tak co ?“

Tak nic. Mívají pravdu. V časopisech i katalogích lze pořád najít i domky hodně pokleslé a také některé ozdoby pražských rautů jsou si pořád schopny pořídit kýč až nepravděpodobný. A tak vysvětluji a snažím se vyložit, proč tohle ano a tohle ne, co je na tom či jiném domě špatně... někdy to zabere, jindy ne. Lidé odejdou, aby zkusili své představy svěřit nějakému poddajnějšímu projektantovi, a mně zbude pocit špatně odvedené práce. Přišel jsem o klienty a co hůř - nedokázal jsem je odvrátit od toho, aby na své parcele nakonec stejně prosadili svou. Překvapuje mne pořád (a přičítám to ovšem své profesní zanedbanosti), co všechno lidé nevidí, jak málo přemýšlejí, je-li nějaké řešení pro jejich parcelu, pro jejich rodinu a koneckonců i pro jejich peněženku opravdu vhodné a jak snadno podléhají náporu načínčaného katalogového nevkusu. Proto, myslím, dává tento článek dobrý smysl.

Výhrady, které architekti, teoretici a kritici architektury i poučená veřejnost vznášejí proti většině současné produkce rodinných domů, můžeme rozdělit do dvou kategorií. V té první bývají výhrady obecné ideové povahy (charakter domu, jeho základní výtvarná i uživatelská filosofie atd.), ve druhé pak výhrady ke konkrétním stavebním formám domu a jeho jednotlivých částí. Pojdme se na některé z nich podívat podrobněji.

Začneme třeba tím, že klient chce *dům, který se bude tvářit, že vznikl jindy než opravdu vznikl*. Hojné použití historizujících vil v naší zemi ukazuje na zatímni nezralost jejího středního stavu, neustálenost jeho názorů a snad i nepochopení smyslu života, který jako by se překotnými změnami v posledních létech mnohým spíše zatemňoval. Bude opravdu spokojený ve z vulgarizované klasicistní vilce na pozemku o 700 m² ? Tahle touha po legitimizaci či zviditelnění svého ekonomického postavení, jinak řečeno majetku, je asi opravdu stará jak lidstvo samo. Na druhou stranu - v západních demokraciích postihuje podstatně méně lidí, jakoby tam platilo, že na procovskou vilu mám „právo“, obnáší-li můj bankovní účet alespoň 10 miliónů USD. U nás ale se zdát být „propustkou do lepší společnosti“ částka stokrát či dvěstěkrát nižší, zbytek řeší hypotéka. Přitom jsem od takového člověka nikdy nedostal jinou odpověď na otázku, proč chce svůj dům ověsit historizujícím dekorem, než tu, že se mu to tak líbí, případně je to romantická reakce jeho duše na doby, které byly lepší, než je ta naše. Má-li ovšem určit alespoň století, z kterého pochází profil jeho římsy či feston nad oknem, pokrčí rameny. Které doby byly tedy lepší než ta naše ? Za vlády tatky *Šmouly I.* nebo princezny *Fantagiro* ? Nedovtípí se, že jej takový dům nakonec izoluje a obklopí mlčením: odstup, který signalizuje, je příliš velký. A nedomyslí, že jej takový dům nakonec usvědčí a zesměšní: odstup, který signalizuje, je příliš falešný.

Každá doba má své přirozené právo vztyčovat domy, které ji charakterizují. Doba, jež se obrací do minulosti (kterou navíc nechápe a vulgarizuje ji dekorativními klišé), bude pravděpodobně hodnocena jako rozkolísaná a vlastně nešťastná: proč by se jinak ti, kteří ji prožívali, obraceli do minulosti ? Architekt pak má ovšem povinnost tenhle obraz nepřipustit, ze všech svých sil se má pokoušet o věrnou, poctivou a nezkreslenou dobovou výpověď: takové je moje autorské krédo.

Zbývá doplnit, že k dovršení zlého bývají tyhle „vily“ *provedeny z materiálů mnohdy podřadných*. Plastová okna se na domě moderní koncepce i tvarosloví snesou vcelku dobře, musí-li to být, zato když jimi opatříme apsidu naší katalogové vilky, vyvrcholíme je obloučky a meziskelnými zlatavými dělicími příčkami, nutně vyvoláme u citlivějších jedinců kopřivku, nechutenství, ba i bouřlivější projevy selhání tělesných funkcí. Existuje ovšem ještě i „podřadnost v podřadnosti“. Myslím tím například, že si nakoupíme dovozová plastová okna v supermarketu bez tzv. prohlášení o shodě, tzn., že výrobek neprošel nezávislým ověřením vlastností. Domů si tak můžeme přivést okna s malou tuhostí křídel, s odbytými rohovými svary

s nedostatečnou pevností, s nízkým tepelným odporem, neodpovídajícím ČSN 73 0540-2 atd.

Souvisí s tím ovšem i další, dnes velmi frekventovaný poklesek, totiž *výběr vily z katalogu, která je často spíše groteskní zmenšeninou vily skutečné, její sotva funkční „maketou“ v polovičním či třetinovém měřítku*. Psal jsem o tom už v minulém čísle našeho časopisu a připomínám to znovu: za necelý měsíc jsem měl možnost třikrát (!) svým klientům odepřít úpravu takového projektu z katalogu. V návrhu od nejmenované firmy nechyběla sice kýčovitá vizualizace vilky á la Disneyland, zato tu ovšem nebyla ani kotelna, prádelna, zadní vstup či pracovna a stupně vřetenového schodiště byly 19,5 cm vysoké a 75 cm široké, taková větší vývrтка na víno. Přemýšlejme trochu, co na sebe člověk výstavbou takového domu vlastně prozrazuje. V zemi, kde je nejpopulárnější pohádkou ta o Popelce, překvapuje, kolik macech na sebe dokáže navěsit cokoli a myslet si, že vypadají jako královny.

Ale pojďme dál. Co dalšího se architektům nezamlouvá? Jedním slovem, *nekontextuálnost*, což znamená, že se některé domy ocitají v prostředí, kam nepatří. Plochostřechá vila na venkovské návsi, bungalov v mezeře mezi domy na náměstí okresního města, tyrolský, široce rozkročený dům s třemi balkóny v rovině u Kolína nebo americký montovaný domek ve viktoriánském stylu kdekoli v Čechách. V tiché, měsíčné noci se kolem těchto domů pravidelně ozývá tklivé kvílení, sice tenounké, ale o to srdceryvnější: pláče duch místa, *genius loci*, neboť ten dům jej skřípl v kleštích lidské nevšímavosti a necitlivého buranství. Cožpak to neslycháte také?

Přesně podle citátu Hermanna Brocha v úvodu: *cokoli má na domě jen zdobnou funkci a jiný smysl postrádá*, je zbytečné a hloupé. Nedávno jsem slyšel jednoho svého přítele, sochaře, stýskat si nad předpisem Britské admirality z roku 1753, kde se zakazuje při stavbě vojenských lodí Jeho veličenstva použít na umění a výzdobu více než 60% prostředků nutných k postavení takové lodi. Zdobit pýchu britského impéria nebylo zbytečné, naopak to dávalo dobrý smysl: myslím, že tím panovník vyjadřoval přinejmenším svůj vděk těm dobrým chlapíkům od maríny za to, že pro něho zabrali půl světa. A královské lodi se ovšem zdobit mají, jde přece o reprezentaci majestátu. Když si česká číšnice vyzdobí svou vilku dvěma betonovými lvy v nadživotní velikosti, svírajícími v tlapách zemský znak Bavorska (o tomhle ovšem nemá tušení, považujíc erb za pouhou dekoraci bez významu!) a vyvrcholujícími rokokovou fontánu před vstupem, je to na pováženou. A je to k vážnému zamyšlení dvakrát, když posléze fontánu vypne, aby neplýtvala vodou, když je teď stočné tak drahé. Té paní mohli přece stačit dva pěkní trpaslíci na skalce, popřípadě doplnění nějakou tou plastovou kačenkou...

Ale přejděme teď alespoň telegraficky k druhé kategorii výhrad, tzn. ke konkrétním stavebním formám a detailům. Začneme třeba v poslední době tolik oblíbenou *apsidou* (vlastně rizalitem), většinou určenou pro jídelní stůl, který se tak v našich domácnostech ocitá jakoby v postavení bezmála domácího oltáře či sanktuária, vždyť vlastně formoval samotný vnější obraz domu. Už to samo o sobě je možným zdrojem pochyb, které se většinou zvýší, když si dobře prohlédneme rozměry a tvar tohoto prvku. Tyhle „výčnělky“ bývají totiž příliš malé a pitvořivě polygonální, běžný obdélníkový stůl se sem umístit prostě nedá. Lidem, kteří jsou mocni svobodné úvahy nad zařízením svého interiéru, také může připadat, že jim tu projektant místo příliš naoktrojoval. Stůl postaví jinak a v apsidě se ocitne fíkus. Vanitas vanitatum ! Je-li naše touha po tomto stavitelském klišé příliš velká, požádejme prosím projektanta, ať apsidu umístí v delší, okapové fasádě domu. Ve štítě totiž většinou postrádá smysl mnohem očividněji a je výtvarným selháním mnohem agresivnějším.

Apsida však, zdá se, u nás nahrazuje jiný, dříve tak oblíbený prvek řešení domovního štítu (viz úsloví o vyhánění čerta d'áblem), totiž *půdorysné odskočení průčelí, většinou spojené s vytvořením tuze nefunkční, excentricky umístěné lodžie*. Lidový projektant tu cítil potřebu „rozbít fasádu“ a dlužno říci, že v tomto směru bývá často úspěšný. U mnohých domků si člověk zdálky ani nemůže být jistý, neřádko-li v obci zemětřesení.

Oblíbeným prvkem dříve nevídaným jsou dnes také *střešní vikýře*. Nic proti nim, snad jen, že jejich velikost a formu by neměly diktovat jen ohledy na maximální využití podstřešního prostoru, nýbrž i zřetele architektonické a výtvarné. Zdá se mi občas, že některé rodinné domky jsou jen nezajímavými postavci hýřivých vikýřů se štítky nejroztodivnějších tvarů, které musí celou stavbu každou chvílí překotit. Dvě rady bezmála univerzální: vikýře mají především osvětlovat podkrovní místnosti, nikoli zdobit střechu jak pštrosí péro klobouk paní dvorní radové, a za druhé - nelze skoro udělat chybu s vikýřem s nenápadnou pultovou střechou. Zapomeňme na trojúhelníkové či obloučkové štítky s plochou omítky, násobně převyšující plochu okna.

S rozčarováním také sleduji, že skoro *nikdo už neumí vyzdít zed' či sokl z kamene*, ať už lomového, či jen tak posbíraného třeba po poli. Výsledkem bývá prohraný souboj kamene s betonem ve spárách či ulízaná skladba z haklíků jednotné velikosti. Prohlédněme si, jak se to dělávalo dříve, a uvidíme, že každý kámen měl v takové zdi svou cenu: velké a neopracované tvoří základní masu, avšak na každý z nich připadne patnáct, dvacet či ještě více kamenů menších nebo docela

malých, kterými jsou spáry pečlivě „vycpány“. Dalo to práci (a jakou !), ale výsledek nás většinou zahanbuje.

A na úplný konec: *žádné materiálové imitace !* Kámen má být kámen, nikoli pomalovaná sádra, plast či guma. Cihla má být cihla, nikoli odlitek z recyklovaných PET lahví. Plastová mřížka se nemá tvářit jako z kovu a plastové okno jako ze dřeva. Nikdy a za žádných okolností. Omluvou není jistě ani fakt, že gumový trám je od dřevěného k nerozeznání a že lamino se už podobá dřevěné dýze natolik, že si musíte vzít brýle, abyste to odhalili. To jsou naopak okolnosti přitěžující. Sláva svébytné kráse každého materiálu a pravdivosti jeho výrazu!

Architektům se toho nelíbí moc. Ale vždycky se vyplatí je alespoň vyslechnout. Když se pak jejich pravda stane i pravdou klienta, bývá výsledek pozoruhodný.

Ing. arch. Jan Rampich